

**Securitatea statelor europene: anomie
vs asimetrie in strategii**
**(The security of the European states: anomy
versus asymmetry in strategies)**

Titel Iulian IOVA

Abstract. *The summary analysis of the security programmatic documents reveals the presence of some new elements of the security environment called asymmetric risks, unconventional risks or new type risks. All these don't offers clues about the their nature and impact on the stability of states. The only common opinion relates to their novelty. In the same time, asymmetric risks are seen as a number of studies, even military ones, which are not developed in detail. I thought, in the same measure, that should be interesting and useful an approach which aim is to offer a deep explanation about this phenomenon. The utility is given by the possibility of using our study's conclusions in the design and development of the security strategies, including a sectoral vision that takes into consideration the real changes in the security environment and which ensures a coherent working mode of the security system in front of these new types of risks.*

Keywords: *risks, vulnerabilities, security strategies, environment security, anomia*

Introducere

Lucrarea noastră examinează documentele programatice de securitate ale unor democrații occidentale și investighează percepția riscurilor asimetrice și a mutațiilor mediului de securitate. În același timp, am analizat modul de abordare a noilor riscuri de către state din centrul și estul Europei și integrarea

elementelor strategiilor acestora în imaginea de ansamblu a securității europene.

O parte din riscurile actuale la adresa securității diferă în mod fundamental de cele de la sfârșitul secolului trecut. Bineînțeles, unele riscuri au capacitatea de a transcende istoria (războiul, riscurile epidemice etc.), dar și acestea își schimbă relevanța odată cu evoluția

societății. Discursul și acțiunea comunității internaționale se adaptează în mod continuu noilor realități. Provocările nu se rezumă numai la conflictele militare dintre state, ci sunt de natură mult mai complexă. Una din cauzele schimbării paradigmei riscurilor este dată de apariția, alături de actorii statali, a actorilor nonstatali. Pe fondul acestor schimbări, observăm apariția unui concept nou în literatura de specialitate și în diversele strategii de securitate – riscul asimetric.

Anomia riscurilor are implicații directe în domeniul securității naționale. Aceasta face ca identificarea obiectivă a riscurilor specifice unui anumit moment să fie dificilă și tributară atât subiectivismului cercetătorilor, cât și dependentă de contextul actual al securității.

Privite în mod sistemic, noțiunile supuse analizei se află întotdeauna într-un raport bine determinat. Pe perioada coexistenței lor, când prognozele în domeniul securității nu întrevăd eliminarea vreuneia prea curând, riscurile, amenințările și vulnerabilitățile pot funcționa după principiile jocurilor cu sumă nulă. Astfel, securitatea națională se poate asigura fie prin diminuarea vulnerabilităților, fie prin prevenirea amenințărilor sau micșorarea riscurilor. Aceasta determină orientarea strategiei de securitate națională care se poate concentra spre interior, încercând să reducă vulnerabilitățile statului, sau spre exterior, alocând forțe și mijloace pentru a acționa în mod direct sau nu asupra surselor de risc.

Considerăm că analiza mediului de securitate, așa cum este acesta perceput la nivel național, poate reliefa exprimarea (sub diferite forme), de către majoritatea statelor, a preocupării pentru prevenirea și gestionarea unei tipologii noi de riscuri, adesea prezentate sub forma de riscuri asimetrice, neconvenționale, de tip nou.

Viziunea democrațiilor occidentale privind transformarea mediului de securitate

Democrațiile occidentale, prin fundamentarea istoric- democratică a instituțiilor statale, prezintă avantajul unor sisteme de securitate exercitate, transparente și adaptabile la realitățile momentului. Economii dezvoltate permit finanțarea adecvată a sistemelor de securitate și alocarea de resurse pe termen lung pentru prevenirea, respectiv gestionarea riscurilor.

Considerăm oportună analiza documentelor programatice de securitate vest- europene prin prisma percepției mediului de securitate. Prezența riscurilor asimetrice în accepțiunea securității statelor europene poate duce la concluzii pozitive, pertinente ale demersului nostru științific. În același timp, modul de structurare a strategiilor de securitate exercitate ne pot oferi exemple de urmat în formularea unei viitoare strategii naționale de securitate.

Marea Britanie

O putere ambițioasă, Marea Britanie își denumeste veleitar strategia de securitate: *O Britanie puternică într – un secol al incertitudinii*¹. Britanicii consideră că, într-o lume în continuă schimbare, principala îndatorire a guvernului o reprezintă asigurarea securității statului, acordând astfel o deosebită importanță prevenirii și gestionării riscurilor și amenințărilor curente. Prin strategia de securitate, se consideră că în Marea Britanie gradul de siguranță este mult mai ridicat decât în trecut față de riscurile și amenințările convenționale dar, dat fiind că este una din cele mai deschise societăți, aceasta este supusă direct riscurilor ce derivă dintr – o lume din ce în ce mai inter-relaționată.

Riscurile curente apreciate prin strategia de securitate britanică sunt mult mai dificil de evaluat și gestionat decât riscurile derivate din proximitatea unui război. Gama amenințărilor este extrem de largă și derivă dintr – o multitudine de surse. Sursele riscurilor și amenințărilor sunt constituite de către alte state, dar și de actori non – statali: organizații teroriste (atât interne, cât și externe), insurgenți și criminalitate organizată.

Britanicii apreciază că securitatea energetică este dependentă încă de folosirea combustibililor fosili, iar acești combustibili sunt localizați în unele din cele mai instabile locații de pe glob. O sursă

importantă de risc o reprezintă schimbările climatice la nivel global, precum și impactul direct asupra resurselor de apă și mâncare.

Analizând diferența dintre situația geografică insulară și poziționarea geopolitică de legătură vitală în economia globală, britanicii își evaluează vulnerabilitățile și consideră necesară o reevaluare a sistemului de securitate și politicilor implicite pentru a identifica, evalua și gestiona eficient riscurile și amenințările din acest *secol al incertitudinilor*.

Prin strategia națională de securitate, statul britanic evaluează contextul strategic și rolul distinctiv al Marii Britanii în arhitectura de securitate globală, face o analiza a riscurilor viitoare, punând accent pe probabilitatea și impactul acestora și estimează modalitățile cele mai eficiente de răspuns.

*Riscurile asimetrice sunt nominalizate direct în strategia națională de securitate britanică, sub aspectul reinventării, inovării mijloacelor de afectare a securității naționale britanice*². Mijloacele convenționale sunt simultane celor asimetrice, iar această simultaneitate se produce și în derularea conflictelor armate contemporane, manifestată prin prezența operațiilor de contrainsurgență.

Sub aspectul evaluării contextului strategic al securității Marii Britanii, documentul programatic al securității britanice accentuează necesitatea înțelegerii corecte a contextului de manifestare a

securității și prioritizarea riscurilor funcție de impactul și probabilitatea acestora. Riscurile asimetrice se regăsesc în una din categoriile mari de riscuri identificate de strategia de securitate. În altă ordine de idei, documentul stabilește priorități de gestionare a următoarelor riscuri³:

Grupul I: Riscuri cărora trebuie să li se acorde cea mai ridicată prioritate de către sistemul de securitate, ținând cont de probabilitatea și impactul acestora: terorismul internațional care afectează Marea Britanie sau interesele acesteia, incluzând atacuri teroriste de natură nucleară, bacteriologică sau chimică, precum și posibilitatea creșterii nivelului acțiunilor teroriste în Irlanda de Nord; acțiuni ostile manifestate în cyberspațiu de către alte state sau grupări mari de criminalitate informațională, accidente industriale sau de mediu, majore care necesită răspuns la nivel național (de exemplu inundații ale cel puțin două sau trei zone de coastă simultan, sau manifestarea unei pandemii la nivel național); o criză internațională de natură militară care atrage în conflict Marea Britanie sau aliații acesteia.

Grupul II: Riscuri cu prioritate ridicată, considerate în imediata apăsare a celor din *Grupul I*, având în vedere impactul și probabilitatea acestora: un atac asupra Marii Britanii sau asupra teritoriilor acesteia exercitat de către un alt stat și folosind mijloace chimice, biologice, radiologice sau nucleare; riscul unei instabilități majore,

insurgență sau război civil în afara teritoriului, care creează un mediu propice pentru acțiuni teroriste care vizează Marea Britanie; riscul creșterii majore a nivelului criminalității organizate, precum și riscul afectării volumului și calității informațiilor primite, transmise sau colectate de către sateliți ca efect al atacului deliberat de către un alt stat.

Grupul III: Riscuri cu prioritate de gestionare, imediat sub urgența și gravitatea riscurilor incluse în *Grupul II*: atacul major cu mijloace convenționale al Marii Britanii de către alt stat (fără folosirea de mijloace CBRN), care are consecințe grave prin numărul de victime și afectarea majoră a infrastructurii critice; creșterea majoră a traficului de bunuri ilicite, emigrării ilegale, criminalității organizate și a terorismului, concretizată în forțarea granițelor Marii Britanii; interferențe majore în aprovizionarea cu petrol sau gaze, cauzate de război, accidente ecologice, instabilitate politică sau manipularea de către producători; atac cu mijloace convenționale al unui stat membru NATO sau UE de către un alt stat, atac la care Marea Britanie este nevoită să răspundă; riscul unui atac asupra unui teritoriu al Marii Britanii ca urmare a unei dispute de suveranitate sau consecință a unui război; întreruperi pe termen scurt sau mediu în aprovizionarea cu resurse esențiale (minereuri, produse alimentare etc.)

Ierarhizarea realizată de strategia de securitate se bazează pe impactul

și probabilitatea riscurilor viitoare, reieșite din analiza evoluției factorilor de securitate la nivel global. Gruparea riscurilor vizează prioritizarea alocării resurselor în sistemul de securitate britanic și concretizarea politicilor de răspuns.

În mod pragmatic, strategia de securitate britanică evidențiază natura neconvențională, asimetrică a riscurilor viitoare, fără a neglija prezența factorilor de risc convenționali. Asimetria derivă atât din originalitatea mijloacelor folosite pentru concretizarea amenințărilor, cât și din diversitatea naturii riscurilor identificate de documentul programatic de securitate. Considerăm că sub aspectul posibilității combinării mai multor categorii de riscuri și manifestării acestora în același timp, sistemul de securitate britanic poate întâmpina dificultăți în abordarea riscurilor. Pentru a preîntâmpina aceasta, sistemul de securitate folosește resurse și domenii de răspuns convergente, implicând atât mijloace militare, cât și eforturi diplomatice, de asistență în dezvoltare durabilă, eforturi informative, precum și de sprijin militar sau informativ în zona generatoare de risc, pentru a preveni evoluția unui risc dintr – un grup inferior, într – unul superior⁴.

Franța

Carta Albă a Securității și Apărării Naționale a Franței definește securitatea națiunii franceze pe o perspectivă de cincisprezece ani și

reprezintă o abordare comprehensivă a securității, consecință a provocărilor actuale. Formulată în 2008, documentul reprezintă, la fel ca predecesoarele acestuia (1972 și 1984), baza planificării și bugetării multianuale a sistemului de securitate francez, în special cel privitor la programul de înzestrare al armatei franceze.

Argumentarea documentului programatic al securității franceze pleacă de la premisa că lumea a suferit o serie întreagă de transformări de la emiterea documentului precedent, în special sub impulsul globalizării (creșterea fluxului informațional, creșterea fluxului bunurilor și serviciilor, mărirea numărului și vitezei circulației persoanelor etc.). Aceste transformări au determinat modificări pozitive, dar și negative ale mediului politic, social și economic și o continuă modelare a ierarhiei puterilor în sfera relațiilor internaționale. Astfel, lumea este văzută nu neapărat ca un mediu ostil, dar este percepută ca un mediu instabil și mult mai dificil de anticipat⁵.

Documentul reliefează prezența riscurilor interconectate provenite din spațiul corespondent Orientului Mijlociu și Asiei de Sud – Est, accentuând terorismul inspirat de fundamentalismul islamic ce are ca țintă directă Franța și Europa. De asemenea se apreciază că până în anul 2025, spațiul francez și european poate fi în bătaia rachetelor cu rază mare de acțiune ce sunt dezvoltate în statele din spațiul

menționat. Nu sunt uitate nici riscurile ce derivă din acțiuni în cyberspațiu, precum nici efectele neintenționate derivate din degradarea biosferei.

Un aspect important în dezvoltarea strategiei naționale de securitate franceză considerăm a fi cel legat de abordarea cuprinzătoare, mult diferită de documentul anterior, prin analiza diversificată a unei game largi de riscuri, fără a se limita la cele de natură militară. Strategia națională de securitate este definită, conform documentului, *pentru a răspunde tuturor amenințărilor și riscurilor care pot amenința viața națiunii*.

Strategia de securitate franceză include cinci funcțiuni strategice care trebuie îndeplinite de către sistemul de securitate și apărare: cunoaștere și anticipare, prevenție, combatere, protecție și intervenție⁶.

Detaliind, documentul face aprecieri exacte asupra capacităților armate dorite, atât sub aspect numeric, cât și din punct de vedere a echipamentului necesar a fi operațional, cu trimiteri directe asupra efortului bugetar, etapizat în timp, necesar pentru implementarea capacităților operaționale⁷.

Fără a face o distincție clară, obiectivă, între vulnerabilități, riscuri și amenințări, Carta Albă a Securității Franței, identifică următoarele vulnerabilități majore: terorismul, cu capacitate de a provoca pagube majore; rachetele balistice și de croazieră; atacurile majore asupra sistemelor informatice; dezinforma-

mările și strategiile de influență pentru destabilizarea actorilor economici și individuali; criminalitatea organizată, cu accent pe narco – trafic și traficul cu bunuri contrafăcute; riscuri în domeniul sanitar; riscuri ecologice; creșterea numărului cetățenilor francezi care locuiesc permanent în afara granițelor (aproximativ 1 500 000 în anul 2008).

Observăm că la nivelul documentului programatic de securitate există o abordare echivocă la nivel conceptual, una din aceste confuzii fiind dată de includerea riscurilor în domeniul vulnerabilităților.

Din analiza documentului *constatăm o determinare interesantă referitoare la interconectarea riscurilor și amenințărilor de natură diferită, interconectare și intercondiționare care poate duce la o serie de crize în cascadă, foarte dificil de prevăzut și de gestionat*⁸. *Aceste intercondiționări sunt prezentate sub denumirea de parametri de securitate.*

Documentul face o analiză atentă, geografică, din punct de vedere al securității, reliefând sursele de risc în principalele zone de interes ale Franței: Africa sub – sahariană; Europa de Sud-Est; spațiul rusesc; zonele corespondente Asiei de Sud – Est; zonele de criză, vag determinate între Atlantic și Oceanul Indian.

Riscurile asimetrice nu sunt prezentate în documentul analizat. În urma analizei, constatăm că termenul de amenințare necon-

vențională a fost folosit doar pentru a desemna – în mod insuficient – riscurile de natură CBRN, sau și mai puțin relevant, pentru a desemna mijloace noi folosite de grupurile teroriste. Astfel, deși nu sunt direct explicitate, putem deduce că această tipologie de riscuri este introdusă discret în documentul programatic de securitate, deși rămâne suficient spațiu pentru dezvoltarea subiectului.

Documentul stabilește scopurile dezvoltării strategiei de securitate: apărarea populației și teritoriului, contribuția la securitatea europeană și internațională, precum și apărarea valorilor republicane (principiilor democratice). Pentru atingerea acestor scopuri, documentul programatic de securitate propune următoarele politici: politica apărării, politica securității interne și alte politici publice (diplomatie, economice etc.).

În final, Carta Albă a Securității și Apărării Naționale a Franței propune redefinirea structurilor politice din componența sistemului național de securitate pentru promovarea unitară a tuturor politicilor din domeniul securității naționale și stabilește competențele și atribuțiile acestora.

Olanda

Strategia de securitate olandeză a fost concepută în anii 2007 – 2008 plecând de la premisa că *securitatea reprezintă preocuparea fiecărui membru al societății*⁹. În motivarea

necesității strategiei se apreciază că urmările amenințărilor sunt mult mai reduse dacă se realizează o analiză precisă a riscurilor posibile la adresa securității regatului olandez. Dacă securitatea națională reprezintă atributul guvernului olandez, prin strategia de securitate se apreciază că un mediu de viață sigur în interiorul regatului se poate realiza doar prin cooperarea apropiată între instituțiile statale de toate nivelurile, elemente ale sectorului privat și ale societății civile.

Strategia de securitate pleacă de la nominalizarea intereselor naționale de protejat: securitatea teritorială, securitatea economică, securitatea ecologică, securitatea fizică și stabilitatea politică și socială¹⁰.

Metoda de lucru propusă integrează diversele procese și proceduri implementate sectorial de către instituțiile de securitate olandeze. Scopul propus este de a evita duplicarea responsabilităților, eliminarea informației redundante și eficientizarea răspunsului la crize.

Pentru a atinge dezideratele propuse mai sus, metoda de lucru are ca punct de plecare analiza și ierarhizarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității Olandei¹¹. Astfel, responsabilitățile privind ierarhizarea riscurilor revin guvernului. După această etapă, același organism decide ce resurse sunt alocate pentru a gestiona riscurile identificate și ierarhizate, precum și dacă deține capacitățile necesare sau este necesar sprijin neguvernamental (comunitatea de afaceri, organizații

sociale, instituții internaționale de securitate etc.). Următoarea etapă o reprezintă luarea deciziei de către guvern privind eventuala necesitate de întărire a măsurilor privind securitatea națională. Aceasta alegere politică/administrativă este ulterior transpusă în politici, măsuri legislative și acțiuni concrete.

Având în vedere că multe amenințări nu își au originea pe teritoriul național, dar au consecințe în spațiul olandez, prin strategia de securitate se consideră că o abordare strict națională nu este eficientă. Țările au nevoie de cooperare în domeniul pentru creșterea nivelului de securitate. Este responsabilitatea guvernului de a evidenția problemele de securitate ce necesită o abordare internațională și de a dezvolta cooperarea în domeniul securității cu țările care au o abordare similară în domeniu. Pentru aceasta, guvernul olandez folosește pârghiile oferite de apartenența la Uniunea Europeană.

Fenomenele de multiplicare și diversificare a riscurilor la adresa securității naționale stau la baza rațiunii dezvoltării unei strategii de securitate a regatului olandez. Sunt evidențiate riscuri noi, actuale, în care componenta ecologică și sanitară (SARS, ridicarea nivelului mării) ocupă un loc important în preocupările sistemului de securitate național. Alte riscuri listate în strategia de securitate sunt: gripa aviară, terorismul, creșterea densității populației, dezastrul ecologic¹². *Observăm că principalele criterii de stabilire a riscurilor la*

adresa securității Olandei sunt determinate de potențialul de manifestare și vulnerabilitățile cunoscută (teritoriul olandez este sub nivelul mării), precum și de capacitatea de a produce victime (pandemiile) și mai puțin asociate unui domeniu distinct al securității.

Întărirea securității naționale olandeze presupune un ansamblu de măsuri derivat din întreg lanțul decizional din domeniul securității, de la acțiunile pro-active, de prevenție, trecând prin pregătirea răspunsului, răspunsul propriu-zis și până la managementul consecințelor. Metoda de lucru propusă are ca rezultat asigurarea direcțiilor de urmat în protejarea infrastructurii critice și în managementul crizelor. Mai mult decât atât, aceste două componente fac parte din sistemul național de securitate, cu accentul pe prevenție în protecția infrastructurii critice și pe pregătire, răspuns și gestionarea urmărilor în managementul crizelor.

Strategia de securitate stabilește o serie de incidente de securitate¹³ care pot reprezenta amenințări la adresa securității naționale a regatului. Sunt stabilite trei categorii mari de amenințări: clasice, socio-economice și ecologice. *Din analiza noastră, rezultă că termenul de incident de securitate, în accepțiunea olandeză reprezintă situații de risc care pot duce la materializarea unor amenințări directe sau indirecte. Documentul nu face referire explicită la riscuri neconvenționale sau asimetrice, ame-*

nințările clasice fiind o categorie largă, ce cuprind problematica de altă natură decât cea economică sau ecologică. Putem observa o preocupare atentă pentru analiza și gestionarea riscurilor socio-economice, precum și celor determinate de condiția geografică a țării.

Similar școlii de securitate franceze, strategia de securitate olandeză nu face o distincție clar între amenințări și vulnerabilități, riscurile fiind prezentate ca premise ale amenințărilor.

Analiza este bazată pe trei orizonturi de timp: termen lung (aproximativ 5 ani), termen mediu (până în 5 ani) și termen scurt (până la șase luni). Aceasta este reînnoită în fiecare an, printr-un document care prezintă rezultatele evaluării de către sistemului de securitate a scenariilor posibile de afectare a securității statului.

Italia

În mod particular, Italia nu are o strategie națională de securitate unitară care să integreze conceptual riscurile la adresa securității naționale cu modalitățile de răspuns instituțional. În locul unui singur document programatic de securitate, Italia a dezvoltat o serie de documente care reglementează responsabilitățile instituționale pentru dimensiunea externă – militară a securității și pentru dimensiunea internă – civilă a acesteia¹⁴.

Școala de studii de securitate italiană are, astfel, o abordare bidi-

mensională a securității, în care dimensiunea externă are drept obiect analiza și evaluarea amenințărilor externe sau cele manifestate din exterior, până la relevarea acestora la nivel național. Dimensiunea externă se suprapune, în mod tradițional, domeniului militar. Dimensiunea internă a securității tratează riscurile și amenințările interne, atât cele intenționate, cât și cele accidentale.

Prin atribuțiunile legale, instituțiile desemnate pentru gestionarea securității în dimensiunea externă au și atribuții specifice privind securitate națională internă (spre exemplu *Arma dei Carabinieri* are responsabilități majore privind ordinea și siguranța internă; componentele armatei au responsabilități bine definite pentru gestionarea situațiilor de criză internă etc.)

Riscurile sunt definite în documentele programatice ale securității italiene, fiind reliefate în *Carta Albă a Apărării*, din 2002, document elaborat în urma evenimentelor majore din 11 septembrie 2001 din Statele Unite. Pe lângă planificarea multianuală a apărării Italiei, documentul are rolul de a identifica modalitățile de anticipare și gestionare a riscurilor și amenințărilor la adresa securității statului, în special din perspectivă militară. Documentul menționat nu face o listare explicită a riscurilor la adresa securității naționale, riscurile fiind menționate ca fiind asociate unei game diverse și sofisticate de instrumente, nu doar cele care implică folosirea

de armament. Riscurile sunt definite, în accepțiunea italiană ca fiind rezultatul configurării unei pluralități de acțiuni asimetrice în combinații diverse. Terorismul este prezentat ca un factor catalizator și multiplicator al riscurilor¹⁵.

Amenințările asimetrice nu sunt definite în documentele programatice de securitate italiene, dar sunt menționate pentru a face referire la celelalte tipuri de riscuri și amenințări, în afara conflictului armat (Conceptul Strategic, 2004; Conceptul Strategic al Șefului Statului Major General italian, 2005).

Un alt document relevant în analiza noastră îl reprezintă *Rapporto 2020, le scelte di politica estera* (Raportul 2020, alegeri ale politicii externe), document elaborat în anul 2008 de către un grup de experți în securitate. Raportul a avut un impact important în definirea politicilor de securitate italiene prin stabilirea intereselor, obiectivelor și priorităților naționale în politica externă. Documentul identifică principalele riscuri și amenințări, prin enunțarea priorităților urmărite de statul italian în securitatea globală: lupta împotriva terorismului și proliferării armamentului de nimicire în masă, protecția mediului, securitatea energetică, managementul crizelor și efectelor acestora, promovarea drepturilor omului și principiilor democrației. Aceste priorități sunt văzute ca provocări ale politicilor de securitate italiene și presupun existența unor riscuri la adresa securității naționale și

individuale, care se pot materializa sub diferite forme: atacuri teroriste pe teritoriul național, piraterie pe rute maritime importante, criminalitate transfrontalieră, traficul ilicit de droguri, arme și persoane, imigrația clandestină. De asemenea, se apreciază că Italia rămâne una din destinațiile preferențiale ale imigrației clandestine, iar cetățenii italieni percep aceasta ca fiind principala amenințare la securitatea individuală, din punct de vedere al siguranței locurilor de muncă, social, economic și al creșterii criminalității¹⁶.

Principalii actori instituționali cu responsabilități legale și constituționale în domeniul *securității externe* sunt: Președintele statului, Consiliul Suprem de Apărare, Parlamentul, Primul Ministru (președintele Consiliului Miniștrilor), Ministrul Apărării, Șeful Statului Major General.

Principalii actori instituționali cu responsabilități legale și constituționale în domeniul *securității interne (civile)* sunt: Primul Ministru, Consiliul Miniștrilor, Comitetul Politic Strategic (Primul Ministru, Ministrul Apărării, Ministrul de Externe, Ministrul de Interne), Centrul Național Decizional.

Serviciile de informații italiene (AISE – informații externe, AISI – informații interne, sub coordonarea DIS – Departamentul de Securitate și Informații) au atenția concentrată asupra următoarelor riscuri și amenințări¹⁷:

- amenințări cu potențial letal, cu sfera de acțiuni atât externă, cât și pe teritoriul național (atacuri asupra personalului militar aflat în misiuni externe sau asupra civililor cu contracte de muncă în zone în aflate în criză,

- atacuri teroriste conduse de către fundamentalști islamici, acțiuni ale criminalității naționale și transnaționale),

- acțiuni cu risc potențial letal, dar sub nivelul celor menționate anterior, derivate din acțiuni subversive ale organizațiilor teroriste, sau consecință ale unor manifestații de stradă (de exemplu acțiuni violente ale unor grupuri extremiste interne sau acțiuni ale supporterilor unor echipe de fotbal),

- amenințări pe termen lung, cu consecințe potențial devastatoare, având ca surse alte state sau actori non – statali (proliferarea armamentului de nimicire în masă),

- riscuri ce pot acționa asupra proprietății (de natură informațional, asupra resurselor statului sau individuale, interferențe economice, spionaj, atacuri asupra sistemelor informatice). Principalul risc aflat în atenția serviciilor secrete italiene îl reprezintă criminalitatea organizată cu posibile ingerințe în zona economică.

În afara lipsei abordării unitare a problematicii securității, sistemul de securitate și apărare națională italian este caracterizat de un număr deosebit de mare de organisme instituționale cu atribuții în domeniul securității, ale căror compe-

tențe se pot suprapune: Președinția Consiliului de Miniștri, Departamentul de Protecție Civilă, Autoritatea Națională pentru Securitate, Ministerul Transporturilor, Ministerul de Interne, Oficiul de Sănătate, Oficiul Apărării, Poliția de Frontieră și Vamală, alte birouri și oficii locale¹⁸.

Strategiile de securitate ale țărilor din vestul Europei au unele puncte comune în identificarea categoriilor de riscuri și sugerează integrarea securității la nivelul UE. Simultan, fiecare stat a identificat riscuri specifice, neaplicabile în cazul unui terț, riscuri care rămân apanajul gestionării de către sistemul național de securitate. Acestea sunt tributare poziției geopolitice și geografice a statelor precum și determinărilor istorice.

Considerăm că efortul prevenirii și gestionării riscurilor are același punct de plecare în majoritatea strategiilor de securitate vestice și anume identificarea și analiza factorilor de risc, dar fiecare stat are metoda proprie de abordare a gestionării acestora (Olanda – cu accent pe metodă și cooperare cu societatea civilă, Franța – prin planificarea și bugetarea anuală a capacităților sistemului național de securitate, Anglia – prin gestionarea multisectorială a riscurilor și abordarea preventivă a acestora, Italia – prin compartimentarea bidimensională a securității).

Abordarea riscurilor de securitate de către statele din Europa Centrală și de Est

Sfârșitul războiului rece a deschis pentru statele din fosta zonă de influență sovietică posibilitatea de a – și reevalua opțiunile politice, opțiuni care au determinări directe în domeniul securității naționale. Intrarea în Uniunea Europeană și obținerea statului de membru NATO reprezintă factori suplimentari în definirea strategiei de securitate pentru aceste state, factori combinați cu percepția proprie a mediului de securitate global.

Polonia

Strategia de securitate națională curentă a Poloniei a fost adoptată în 2007 și reprezintă continuarea aspirațiilor poloneze în domeniul securității, deziderate prezente în strategiile adoptate anterior – în anul 1992, 2000, respectiv 2003.

Strategia de securitate națională a Poloniei este în directă corelare cu conceptele strategice ale NATO și cu Strategia de securitate a Uniunii Europene și formează fundamentul dezvoltării strategiilor sectoriale în domeniu, (de exemplu Directiva de Apărare Strategică), planurilor strategice în domeniul apărării și managementului crizelor, programelor pe termen lung de transformare a sistemului de securitate polonez, precum și planurilor de înzestrare a armatei¹⁹.

În analiza mediului internațional de securitate, documentul surprinde următoarele paradigme:

- afectarea securității naționale de dinamica proceselor și dezvoltarea regională, determinată de calitatea de membru al UE;
- rolul important al Statelor Unite ale Americii în garantarea securității internaționale, precum și dificultățile asociate războiului din Irak și luptei împotriva terorismului;
- tendința Federației Ruse de a-și întări poziția în plan supraregional, prin pârgăria prețurilor resurselor energetice, precum și prin poziții de forță, inclusiv militară. Documentul surprinde abordarea simultană a Rusiei de stabilire de relații apropiate cu țările vestice, cu impunerea de restricții și discriminarea unor membri NATO și UE. Aprecierea s-a dovedit corectă, prin acțiunile Rusiei pentru controlul Ucrainei, pretențiile asupra peninsulei Crimeea și împingerea influenței către granița estică a Poloniei;
- deteriorarea securității în Orientul Apropiat și Mijlociu prin creșterea influenței fundamentalismului islamic. Ambițiile nucleare ale Iranului și situațiile destabilizatoare din Irak și Afganistan sunt văzute, la fel ca și în documentele programatice de securitate a altor țări, ca factori multiplicatori ai riscurilor în domeniu;
- dimensiunea economică a securității, cu accent pe securitatea

energetică sunt prezentate ca fiind de maximă importanță în conturarea politicilor de securitate ale Poloniei. În această paradigmă sunt analizate tendințele de presiune prin intermediul prețurilor la energie stabilite de unele state și disputele privind rutele de tranzit a combustibililor²⁰;

- tendința în creștere de folosire, de către multe state, a forțelor armate în gestionarea amenințărilor asimetrice, în misiuni de menținere a păcii și în operații de stabilizare. Documentul apreciază că mediul de securitate în anumite zone ale globului este caracterizat de riscuri și amenințări determinate de conflicte armate înghețate, state care nu dețin controlul în propriul spațiu, terorism și criminalitate organizată, epidemii, migrații, accidente ecologice etc.

- creșterea diferențelor de dezvoltare dintre diferite regiuni ale lumii, ceea ce duce la alimentarea și creșterea tensiunilor în domeniul relațiilor internaționale²¹.

Documentul apreciază în mod obiectiv că, pe o perspectivă îndelungată, securitatea republicii poloneze depinde în mare măsură de abilitatea statului de a răspunde provocărilor care depășesc înțelegerea tradițională a riscurilor și amenințărilor. Astfel, se introduce categoria riscurilor asimetrice – rezultat al combinării proceselor politice, economice, sociale, demografice și de mediu, riscuri care adesea depășesc granițele statelor. Capacitatea de gestionare a acestor riscuri este apreciată ca depinzând de reducerea

diferențelor tehnologice dintre Polonia și statele vestice²².

Vulnerabilitatea determinată de decalajul economic între statul polonez și statele vestice este prezentată ca risc major pentru securitatea Poloniei. Aceasta este potențată de emigrație și îmbătrânirea populației, precum și de diferitele ritmuri de dezvoltare ale regiunilor Poloniei. *Emigrația și îmbătrânirea populației reprezintă, în accepțiunea poloneză, riscuri pentru toate statele europene forțând creșterea numărului de imigranți pentru menținerea ritmului dezvoltării economice. Aceasta necesită abordarea de politici și măsuri practice de integrare în societate a emigranților, concomitent cu politici de prezervare a culturii acestora, în scopul diminuării tendințelor negative de violențe sociale și imigrație ilegală. Considerăm că această abordare reprezintă o viziune pragmatică a școlii de studii de securitate poloneze, viziune neregăsită la același nivel de luciditate și pragmatism în unele strategii de securitate occidentale.*

Analiza riscurilor la adresa securității naționale poloneze prin prisma vulnerabilităților curente este reprezentată de dependența Poloniei de aprovizionarea externă cu resurse energetice – gaz natural și petrol. Acestei vulnerabilități i se adresează nevoia de a găsi surse alternative, diversificarea surselor de combustibili fosili, precum și creșterea capacității statului de a reacționa la modificări bruște ale pieței în

domeniul energetic. De asemenea, sunt subliniate ca fiind importante fluctuațiile de pe piața financiară și efectele negative ale integrării economice a Poloniei.

Documentul evidențiază ca amenințare la adresa securității naționale poloneze eventualele disfuncționalități în funcționarea UE, prin colapsul procesului de integrare ca rezultat al posibilelor deziderate ale unor state de a lua decizii potrivit strict intereselor naționale în scopul contrabalansării SUA, simultan cu inabilitatea de a construi politici comune în interiorul UE²³. Această abordare, concomitent cu menționarea autoritarismului în cadrul Uniunii, reprezintă o perspectivă unică în domeniul securității statelor europene și este rezultatul analizei funcționale de către școala de studii de securitate poloneză.

Similar tuturor strategiilor de securitate națională analizate, terorismul ocupă un loc important în ierarhia riscurilor identificate de statul polonez. Riscul este considerat amplificat de participarea Poloniei în campanii antiteroriste, atât sub aspectul răzbnării, cât și ca risc direct pentru trupele poloneze aflate în teatrele de operații. Un alt risc comun îl reprezintă criminalitatea organizată. În documentul programatic de securitate polonez se apreciază că aceasta este potențată de locația Poloniei ca zonă de tranzit către interiorul UE, dar și surse din interior legate de depozitarea de substanțe periculoase, provenite din

unele state membre²⁴, criminalitate informatică etc.

O ultimă categorie de riscuri menționată în strategia de securitate națională a Poloniei este cea corespondentă dimensiunii ecologice a securității, ca o consecință directă a folosirii eronate a progresului tehnologic și deteriorarea echilibrului om – natură. În domeniul securității interne, scopul strategiei de securitate națională îl reprezintă protecția cetățenilor, legii și a proprietății naționale împotriva consecințelor dezastrelor naturale și accidentelor tehnologice²⁵.

Strategia acordă egală importanță următoarelor domenii cheie: securitate civilă, socială (politici sociale și de muncă, știință, educație etc.), securității economice, securității ecologice, securității informatice și a telecomunicațiilor, precizând direcțiile strategice de transformare a sistemului național de securitate.

Observăm un mod de abordare interesant în strategia de securitate poloneză a riscurilor și amenințărilor, abordare prin intermediul analizei vulnerabilităților constatate la nivel statal, precum și modul de răspuns la majoritatea riscurilor identificate prin măsuri de diminuare sau anulare a vulnerabilităților interne.

Menționarea în strategia de securitate națională a presiunilor politico-economice din spațiul Federației Ruse și a țărilor din Europa Centrală și de Est reprezintă concluzii reieșite din poziția geopolitică și din lecțiile învățate de – a lungul istoriei de către polonezi.

Slovacia

În anul 2005, Republica Slovacă definește principalele strategii relevante în domeniul securității: Strategia de securitate națională și Strategia de apărare națională. Am ales modelul slovac pentru originalitatea ideilor cuprinse în cele două documente, dar și pentru relevanța abordării studiilor de securitate în Europa Centrală.

Din introducere, documentul afirmă direct o serie de principii pe care se fundamentează: suveranitatea Slovaciei, integritatea teritorială, respectul față de suveranitatea și integritatea celorlalte state, lipsa oricăror revendicări teritoriale și lipsa percepției unei amenințări militare directe²⁶.

Analiza mediului de securitate are ca punct de pornire vecinătatea imediată a statului, prin evidențierea calității de membru NATO și UE a Poloniei, Ungariei și Cehiei, calității de membru al Uniunii Europene a Austriei și evidențierea tendințelor de integrare euro-atlantică a Ucrainei.

Tendința de bază a mediului de securitate surprinsă este aceea de creștere a instabilității și incertitudinii și de scădere a predictibilității, datorate creșterii numărului de state eșuate și a influenței actorilor non-statali. Răspunsul general al comunității internaționale este de căutare de măsuri comune preventive și măsuri active.

Riscul cel mai important, cu cele mai devastatoare consecințe pentru securitatea națională slovacă îl

reprezintă *achiziționarea de către arme de nimicire în masă* de către state eșuate sau grupări teroriste.

Terorismul reprezintă un risc strategic global pentru securitatea Slovaciei. Documentul reliefează caracteristicile actuale ale terorismului și accentuează că unele state europene reprezintă potențiale ținte ale terorismului, iar spațiul aferent Uniunii Europene constituie, în același timp, bază pentru rețele teroriste²⁷.

Un risc important pentru securitatea națională a statului slovac este reprezentat de *statele eșuate*²⁸. Acestea sunt în incapacitate de a asigura funcțiunile de bază ale unui stat: garantarea propriei securități, respectul pentru drepturile omului și libertatea propriilor cetățeni, respectarea obligațiilor internaționale. Aceasta înseamnă că ele reprezintă un pericol pentru statele vecine și contribuie la deteriorarea securității regionale. Premisele create de către statele eșuate conduc la crearea condițiilor pentru abuzul de putere, incitare la intoleranță etnică, suprimarea democrației, violarea drepturilor și libertăților umane, corupție, trafic de ființe umane și arme. Sub acest aspect, statele eșuate reprezintă adesea baze pentru rețelele teroriste și grupurilor extremiste, pentru crima organizată și surse de emigrație ilegală²⁹.

Conflictele locale reprezintă un risc major atât asupra stabilității regionale proxime, cât și asupra securității euroatlantice. Acestea se dezvoltă, adesea, din conflicte inter-

ne și sunt colaterale manifestărilor extremiste, eforturilor de achiziționare de armament, sărăciei și migrației masive (de exemplu, Libia, 2012).

Strategia de securitate slovacă percepe, în perspectivă temporală, conflictele locale ca risc major la adresa securității regionale, apreciind că lipsa de reacție a comunității internaționale poate conduce la subminarea încrederii în sistemul de securitate internațional.

Crima organizată reprezintă un risc direct la adresa securității slovace, amplificat de capacitățile oferite de progresul tehnologic și al comunicațiilor. Riscul menționat se concretizează în potențator amplificator al unor vulnerabilități sau altor riscuri specifice (corupție, respectiv economie ilegală).

Spectrul riscurilor ecologice cuprinde dezastre naturale, accidente și catastrofe care pot influența semnificativ sistemul social slovac din cauza naturii impredictibile și a consecințelor distrugătoare. Strategia de securitate slovacă identifică nu doar riscurile ecologice directe, ci și pe cele indirecte, latente, globale, care pot determina schimbări ale paradigmei securității naționale: schimbările climaterice, poluarea aerului, lipsa apei potabile și distrugerea ecosistemelor naturale.

Domeniul social al securității este prefigurat prin menționarea dezechilibrului în dezvoltarea demografică. Acest risc are un impact negativ de lungă durată asupra siste-

mului social, amenințând stabilitatea socială a țării. Migrația reprezintă o consecință directă a dezechilibrului demografic, iar riscurile epidemiologice sunt asociate acesteia.

Considerăm că documentul programatic de securitate slovac reprezintă o apreciere practică, particulară, a riscurilor și amenințărilor, sub aspectul determinării dinamicii și inter-relaționării acestora, capacității de schimbare continuă și sub aspectul ierarhizării lor la nivel local, regional și global.

Strategia de securitate a Slovaciei se bazează în gestionarea riscurilor, inclusiv a celor noi, pe capacitatea aparatului de stat, pe efortul național de afirmare pe plan internațional, pe capacitatea de cooperare între diferitele autorități naționale și autoritățile locale, precum și cu asociațiile neguvernamentale, cu persoane fizice și juridice.

Fundamentul politicii de securitate slovace îl reprezintă sistemul de securitate. Acesta reprezintă un complex cuprinzând politica externă, economia, apărarea, afacerile interne, sistemul social, serviciile de căutare-salvare, instrumentele de protejare a mediului și cele asociate celor menționate.

Instrumentele proprii de implementare a politicilor de securitate sunt reprezentate în mod tradițional de corpul diplomatic și forțele armate. Celelalte instrumente constă în serviciile secrete, serviciile de securitate armate³⁰ (poliție, poliția transporturilor, sistemul penitenciar, sistemul de pază judiciară), unitățile

de securitate (unitățile vamale), serviciile de salvare și evacuare (pomieri, salvare, descarcerare, salvatori, salvamont, serviciile medicale de urgență), entitățile de mobilizare a economiei, entitățile financiar-bancare (bănci, piața de capital, asigurări) și instituțiile responsabile cu protejarea informațiilor clasificate.

Instrumentele externe ale securității slovace sunt considerate a fi instituțiile și asociațiile internaționale și regionale, în care republica Slovacă este membră (ONU, UE, NATO, OSCE, Consiliul Europei, Grupul de la Visegrad, Inițiativa Central – Europeană etc.).

Ungaria

În primăvara anului 2004, guvernul maghiar a adoptat Strategia de Securitate Națională, document ce a înlocuit documentul anterior datat din 2002³¹. Documentul este prezentat sub auspiciul existenței unei securități sigure a statului maghiar, securitate derivată din dubla integrare în UE și NATO. Se apreciază că Ungaria nu este amenințată de un conflict militar sau de altă natură convențională. În același timp, documentul programatic de securitate atrage atenția asupra apariției unor categorii de riscuri la care nu se poate asigura un răspuns eficient decât printr-o abordare unitară a statului, flexibilitate și cooperare internațională.

Documentul formulează principiile securității și apărării națio-

nale formulate clar în acord cu Conceptul Strategic al NATO din 1999 și cu Strategia de Securitate Europeană din 2003. Scopul acestuia este de a identifica măsurile și mijloacele necesare pentru garantarea intereselor naționale luând în considerație valori și principii, analiza mediului de securitate și identificarea riscurilor și provocărilor³².

Sectoarele cărora se adresează strategia națională a Ungariei sunt următoarele: domeniul militar, siguranță națională, respectarea legii, economie și finanțe, dezvoltarea resurselor umane, sisteme informaționale și protecția acestora, intervenția la dezastre, securitate ecologică și lupta împotriva terorismului.

În analiza riscurilor și amenințărilor, școala maghiară apreciază creșterea numărului actorilor cu relevanță în domeniul securității, prin creșterea importanței actorilor non-statali (organizații internaționale, companii multinaționale, asociații nonguvernamentale, grupări criminale și organizații teroriste). *Un aspect accentuat în documentul programatic de securitate îl reprezintă semnalarea unei noi categorii de riscuri, altele decât cele tradiționale, care se pot dezvolta în scop și formă până la proporții globale. Aceste noi tipuri de riscuri sunt multidimensionale, mai puțin vizibile și mai puțin predictibile. Deși nu sunt nominalizate ca fiind riscuri asimetrice, din analiza documentului considerăm că tipologia acoperă spectrul de riscuri menționat.* O ten-

dință specifică a riscurilor menționată de strategia de securitate este dată de delimitarea din ce în ce mai puțin vizibilă a factorilor de risc externi de cei interni³³.

Ierarhizarea riscurilor, conform documentului analizat se face din perspectiva amplitudinii manifestărilor acestora, acestea fiind diferențiate în provocări globale, regionale și interne.

Provocările globale sunt date de: terorism (accentuându-se schimbarea paradigmei securității după atacul terorist din septembrie 2001, precum și posibilitatea determinării de crize politice, economice, comerciale, de migrație masivă sau sănătate); proliferarea armelor de nimicire în masă (simultană cu răspândirea cunoștințelor tehnice în domeniu, precum și interdependența cu terorismul); regiuni instabile/stare eșuate (determinând posibile legături cu dezvoltarea criminalității organizate, terorismului, migrația ilegală, traficul de arme și droguri); migrația ilegală (documentul face referire și la „situația specială” a minorității maghiare din țările vecine); instabilitatea economică (determinată de posibile efecte negative ale globalizării și accentuând importanța securității energetice a țării); provocări la adresa securității informaționale (virusi, supraîncărcarea rețelelor informatice, degradarea și îmbătrânirea echipamentelor) și dezastre globale ecologice, sanitare, sau create de om (accentuează riscurile de inundații, poluarea aerului sau apei, în special

provenite din țările din arcul carpatic).

Provocările regionale menționate de strategia de securitate a Ungariei sunt analizate atent pe regiuni: Europa Centrală, Europa de Sud-Est, Comunitatea Statelor Independente, spațiul mediteranean, Orientul Apropiat și Mijlociu³⁴, *construind zonele de interes ale statului și – într-o formă neexplicită-complexele de securitate determinante pentru securitatea Ungariei.*

Strategia de securitate maghiară nu identifică riscuri relevante, cu bază de plecare în Europa Centrală. Provocările originare Europei de Sud - Est sunt considerate ca având ca sursă ritmul încet de schimbare politico-socială și economică, corupția sistemică, structurile politice și economia nefuncțională a anumitor regiuni, contracțiile sociale și problemele etnice și religioase nerezolvate ale minorităților. Acestea creează condițiile apariției următoarelor riscuri: apariția unor forme variate de terorism și criminalitate organizată, traficul de droguri, armament și ființe umane.

Spațiul Comunității Statelor Independente este analizat funcție de importanța componentei acestuia, strategia de securitate acordând interes Ucrainei, Rusiei și spațiului caucazian, precum și statelor din Asia Centrală. Principalele riscuri relevate sunt reprezentate de terorism, criminalitate organizată, destabilizarea regională datorită unor regimuri autocrate, crize de natură politică, economică, socială sau

ecologică, precum și conflicte militare înghețate.

Pe plan intern, strategia de securitate a Ungariei accentuează riscuri asociate crimei organizate, economiei subterane și corupției, traficului de droguri, extremismului politic și religios, precum și riscuri derivate din situația demografică a țării. În plan demografic, documentul atrage atenția asupra balanței grupelor de vârstă, luând în calcul îmbătrânirea populației cu consecințe directe în plan economic și social.

Strategia de securitate națională stabilește direcții în plan diplomatic, precum și în cooperarea cu țările vecine, accentuând importanța sprijinirii etnicilor maghiari din alte state³⁵.

O provocare deosebită percepută la adresa securității naționale este dată de fluxul migraționist înregistrat recent de către Ungaria, în special prin prisma folosirii spațiului ecesteia ca punct de acces. Oricât de discutabilă ar fi problematica măsurilor adoptate de statul maghiar privind restricționarea fizică a accesului migranților pe teritoriul său, aceste măsuri sunt în concordanță cu planurile naționale de securitate, precum și în accord cu obligațiile de stat membru al spațiului Shengen. Moralitatea construirii de garduri la graniță poate reprezenta subiectul unei alte tematici decât cea a securității.

Prin documentul programatic de securitate al Ungariei, se stabilesc politici, direcții și sarcini ale sistemului de securitate în prevenirea și

gestionarea principalelor riscuri identificate, accentuând necesitatea cooperării în domeniu în plan extern și reliefând importanța politicilor naționale specifice în plan intern.

Bulgaria

Deși a constituit subiectul mai multor încercări, până în anul 2011, Bulgaria nu a avut o doctrină cu privire la securitatea națională. Ultimul document programatic de securitate data din 1998, cu toate că mai multe proiecte au fost concepute pentru a fi supuse dezbaterei parlamentare³⁶. Un punct distinct, inovator al *Strategiei Naționale de Securitate a Bulgariei* în vigoare, în comparațiile cu proiectele anterioare, este reprezentat de referirea în premieră la securitatea individuală a cetățenilor.

Încă din preambul, documentul programatic de securitate accentuează integrarea conceptului de securitate națională în efortul Uniunii Europene și al NATO de extindere a zonei de stabilitate, cooperare și prosperitate prin eliminarea amenințărilor și implicare activă în soluționarea problemelor globale³⁷.

În analiza contextului securității naționale se apreciază că linia de demarcație între securitatea internă și cea externă este din ce în ce mai vagă, iar interdependența între securitatea națională, regională și globală este accentuată. *Strategia de securitate bulgară reliefează natura asimetrică a riscurilor și amenin-*

țărilor, cu impact crescut la nivel regional și global.

Riscurile și amenințările la adresa securității naționale sunt grupate funcție de mediul de proveniență, având surse externe și interne.

Contextul securității externe este marcat de impactul globalizării și sunt subliniate posibila schimbare a centrului de greutate al creșterii economice dinspre vest spre est, creșterea importanței actorilor nestatali (incluzând corporațiile și entitățile religioase), dezvoltări și mutații în spațiul energetic, creșterea ponderii problemelor sociale date de migrațiune, sărăcie și dezvoltare, precum și de schimbările climatice.

Din riscurile asimetrice, documentul accentuează importanța acordării unei atenții deosebite terorismului internațional (atentatul cu bombă din Burgas, 2012), proliferării armelor de nimicire în masă, conflictelor regionale (proximitatea conflictului din spațiul iugoslav), criminalității cibernetice, precum și activităților asociate criminalității transfrontaliere.

Principalul risc asimetric extern evaluat în sfera securității externe este cel al terorismului³⁸ accentuat de conflictele regionale și crizele economice și sociale. Descentralizarea structurilor teroriste, capacitatea de infiltrare în societățile democratice și posibilitatea folosirii de materiale radioactive sau agenți toxici și biologici, precum și posibilitatea accesului la baze de date sau folosirea de echipamente sofisticate ridică acest risc – în accepțiu-

nea bulgară – pe prima poziție în ceea ce privește capacitatea de a produce efecte asupra securității naționale.

Proliferarea armelor de nimicire în masă este accentuată de faptul că diferite state urmăresc achiziționarea acestora. Menținerea unor stocuri importante de materiale de această natură reprezintă un factor de risc important considerat de strategia de securitate bulgară.

Problematika activităților asociate criminalității este reliefată ca factor de risc important. Sub acest aspect se detaliază criminalitatea organizată transfrontalieră ca risc direct asupra cetățenilor și fundamentului democratic al securității. Aceasta cuprinde infrațiuni economice, producerea și traficul ilicit de droguri, exploatarea și traficul de ființe umane, contrabanda, contrafacerea și punerea în circulație de monedă falsă, spălarea de bani și activități asociate crimei cibernetice.

Impactul distructiv al crimei informatice asupra sistemelor individuale și rețelelor informatice poate produce o criză majoră prin perturbarea sau paralizarea funcționării sistemelor critice pentru economie, rețelelor financiare informatice sau sistemelor aparținând unor instituții ale statului. Pirateria și răpirea echipajelor vaselor comerciale în largul coastelor Africii și Asiei de Sud-Est reprezintă un risc curent atât la adresa securității indivizilor, cât și privind funcționarea normală a rutelor comerciale³⁹.

Statele eșuate, prin lipsa controlului legal asupra propriilor teritorii, reprezintă surse de risc pentru securitatea națională a Bulgariei. În combinație cu nivelul crescut al sărăciei populației și instabilitatea politică, reprezintă un factor generator al migrației cu impact asupra securității țării, prin poziționarea acesteia la granița Uniunii Europene.

Riscurile privind securitatea ecologică a Bulgariei sunt variate, fiind reprezentate de emisii de substanțe periculoase, poluarea transfrontalieră a aerului și apei, precum și a coastelor maritime ale țării. Se apreciază că protejarea intereselor corporatiste poate agrava consecințele riscurilor la adresa securității naționale⁴⁰.

Securitatea energetică este fundamentală pentru securitatea națională și stabilitatea economică. Interdependența statelor privind accesul la resurse și materii prime este direct proporțională cu probabilitatea emergenței crizelor transfrontaliere. Acest raport este potențat de nivelul dezvoltării economice al unui stat și volumul de materii prime de care dispune.

În analiza mediului *securității interne*, documentul accentuează rolul pozitiv al democratizării instituțiilor și procedurilor. Integrarea și armonizarea legislației interne cu documentele specifice ale ONU și UE au dus la implementarea măsurilor pozitive privind respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale⁴¹.

Principala amenințare internă este reprezentată de corupție (*similar tuturor țărilor din regiune*). Vulnerabilitățile potențatoare ale acestei amenințări sunt identificate ca fiind: lipsa de transparență în modul de schimbare/ vânzare/ transmitere a proprietății, insuficienta dezvoltarea normativă a relațiilor socio-economice, controlul insuficient și probleme privind administrarea corectă a justiției. La rândul ei, corupția amenință existența și aplicarea regulilor sociale, legale și morale, potențează dezvoltarea crimei organizate, subminează credibilitatea instituțiilor statului, slăbește capacitatea de funcționare a acestora și încetinește aplicarea reformelor sectoriale.

Criminalitatea organizată este un risc importat din mediul extern de securitate în spațiul securității naționale interne. Aceasta este asociată cu traficul ilicit de droguri și își găsește spațiu de manevră și în „economia gri”, având un impact devastator asupra bugetului public prin folosirea de scheme ingenioase de spălare de bani. În afara criminalității, siguranța cetățenilor este apreciată ca fiind afectată de proasta guvernare, birocratie, managementul defectuos al bunurilor deținute de autoritățile centrale și locale.

Strategia de securitate detaliază riscurile interne la un nivel extrem de pragmatic, mergând până la includerea consecințelor accidentelor rutiere⁴², în scopul asigurării fundamentelor legislației specifice și strategiilor sectoriale.

Sub aspectul sănătății publice, sunt detaliate aspecte privind lipsa de calificare și educare a unor grupuri largi ale populației. Această tendință este accentuată de problemele de integrare în societate ale unor comunități etnice (minoritatea turcă?). Stratificarea exagerată a societății în adâncime este văzută ca fiind intolerabilă, deoarece creează premisele dezintegrării sociale și subminează autoritatea statului.

O serie de vulnerabilități specifice sunt reliefate în documentul programatic al securității bulgare, fiind analizate în contextul general al securității interne: dependența energetică, starea infrastructurii de transport, comunicații și energetice, lipsa finanțării corespunzătoare a diferitelor programe naționale, incertitudinile sociale și stratificarea excesivă a societății, precum și lipsa de coerență și de orizonturi de timp precise în restructurarea diferitelor componente ale sistemului național de securitate.

Mediul de securitate este caracterizat, în accepțiunea bulgară, de următoarele caracteristici generale: suprapunerea unor factori multipli asimetrici, dinamism înalt în evoluția mediului de securitate, ambiguitate în definirea riscurilor, dificultăți în previzionarea acestora. Posibilitatea izbucnirii unor crize multiple, simultan în diferite părți ale globului, întărește necesitatea conjugării eforturilor Bulgariei în direcțiile generale ale Uniunii Europene și NATO. Având în vedere caracteristicile riscurilor la

adresa securității, este necesară abordarea conjugată, suprastatală a securității, în care instituțiile internaționale de securitate (NATO, UE, OSCE⁴³) au un rol important în diplomația preventivă, managementul crizelor, stabilitatea post-conflict, promovarea democrației și respectul pentru drepturile omului și față de lege.

Concluzii

Democrațiile occidentale au dezvoltat strategii de securitate pragmatice, bazate pe experiența exercițiului democratic, pe ființarea unor instituții experimentate și pe cunoașterea profundă a intereselor naționale de protejat.

Statele central-europene beneficiază de avantajul geografic, dar pot dezvolta sisteme de securitate naționale viabile, bazate pe documente programatice ale securității cu un grad ridicat de ancorare la realitățile mediului de securitate.

Statele est-europene se prezintă cu sisteme de securitate care au nevoie de o elasticitate deosebită în adaptarea la fluctuațiile mediului de securitate. Adesea moștenitoare ale unor vulnerabilități istorice, acestea și-au adaptat strategiile de securitate la realitatea apartenenței la spațiul comunitar.

Putem concluziona că riscurile asimetriche sunt prezente sub menționări diverse în majoritatea strategiilor de securitate analizate. Acestea sunt menționate direct – ca

riscuri asimetrice sau indirect, sub forma de: riscuri neconvenționale, riscuri de tip nou, dar prezentând aceleași caracteristici. *În gestionarea riscurilor asimetrice considerăm ca fiind importantă dimensiunea preventivă, anticipativă a strategiilor de securitate, față de dimensiunea activă, care urmărește gestionarea consecințelor. Aceasta are beneficii multiple: resursele necesare sunt mai reduse decât cele eventual folosite pentru lichidarea consecințelor, caracterul anticipativ are rolul de a preveni pierderile de vieți omenești și bunuri materiale, consecința directă este de stabilitate a sistemului de securitate și a celorlalte sisteme.*

Strategia de securitate a Marii Britanii menționează direct riscurile asimetrice. Aceasta este orientată spre riscuri viitoare și nu riscuri curente, caracterul anticipativ al documentului fiind accentuat. În categoria riscurilor specifice din atenția strategiei de securitate britanice sunt evidențiate cele conexe spațiului Irlandei de Nord. Strategia de securitate britanică are un caracter pragmatic pronunțat, gruparea riscurilor fiind făcută funcție de orizontul de așteptare și consecințele estimate.

Franța include riscurile, amenințările și vulnerabilitățile în aceeași categorie conceptuală. Riscuri specifice identificate de documentele programatice ale securității franceze sunt date de rachetele cu rază mare de acțiune și fundamentalismul islamic. Strategia de securitate franceză

este orientată spre planificarea și bugetarea apărării și securității. Franța pentru gestionarea riscurilor la nivel superior-european, în scopul eficientizării răspunsului și economisirii resurselor. *Documentele franceze menționează necesitatea creării de legături pentru promovarea unei concepții unitare/ școală de studii de securitate europeană, fiind singurul stat care surprinde importanța formării educației de securitate.*

Statul italian are o strategie de securitate națională integrată în mai multe documente. Acesta folosește un document unitar pentru definirea unei strategii de securitate, ci utilizează un instrumentar complementar derivat din politicile, doctrinele și programele sectoriale. Forțele armate au rol important în cele două dimensiuni ale securității. Imigrația clandestină este identificată ca risc specific prioritar.

Olanda este centrată pe metoda de lucru în domeniul securității și pe cooperarea cu mediul civil privat și social. Sub acest aspect, constatăm că statul olandez prezintă o unicitate în strategiile de securitate analizate, prin incluziunea participativă a întregii societăți în gestionarea problemelor securității naționale. Riscul specific identificat de strategia de securitate națională olandeză este cel al inundațiilor, fiind determinat direct de caracteristicile fizico – geografice ale țării. Ca o consecință directă, riscurile ecologice reprezintă o prioritate în preocupările privind securitatea națională.

Statul ungar a adoptat o abordare pragmatică, fluentă, dar care acordă atenție excesivă minorității maghiare din statele vecine, fără a nominaliza, însă statele vizate. Analiza riscurilor este făcută pe paliere de interes și are determinări preponderent geografice funcție de spațiul de proveniență al factorilor de risc.

Accentuarea protejării minorității maghiare și includerea în preocupările privind securitatea națională are beneficiile asigurării suportului public pentru strategia de securitate, dar considerăm că are dezavantajul complicării înțelegerii mediului de securitate, deoarece necesită includerea riscurilor specifice altor state în documentele programatice ale securității naționale și în consecință dezvoltarea de politici și programe suplimentare.

Mediul de securitate perceput de Polonia este tributar moștenirii geopolitice. Considerăm de interes afirmarea îndrăznească a unor riscurilor potențiale din interiorul

Uniunii Europene. Printre principalele preocupări ale statului polonez sunt pentru securitatea energetică văzută prin prisma dependenței de gazele naturale rusești conjugată cu relațiile tradițional tensionate cu Federația Rusă. Strategia de securitate poloneză se distinge prin o abordare originală a riscurilor și amenințărilor prin intermediul vulnerabilităților identificate la nivelul național.

Strategia de securitate slovacă se înscrie în trendul strategiilor statelor din centrul Europei. Slovacia accentuează ca risc specific cel asociat activității serviciilor secrete străine pe teritoriul național.

Interesele naționale ale statelor europene au o componentă comună, derivată din valorile democratice comune, din proximitatea geografică și istorică împărtășită, dar și din valorile europene comune și din principiile Strategiei de Securitate a Uniunii Europene.

Note

¹ *Strategia Națională de Securitate Britanică, Guvernul Majestății Sale, London, 2010, p. 1 în* <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, (accesat la 23.11.2012)

² *Ibidem*, p. 17.

³ *Ibidem*, p. 27.

⁴ *Ibidem*, p. 28.

⁵ *Carta Albă a Securității și Apărării Naționale a Franței*, Odille Jacob, La documentation Francaise, New York, 2008, p. 2

în <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, (accesat la 28.11.2012).

⁶ *Ibidem*, p. 5.

⁷ *Ibidem*, p. 9.

⁸ *Ibidem*, p.17.

⁹ Primul ministru olandez J.P. Balkende, în introducere la *Strategia Națională de Securitate*, 2007, Broese and Peerebom, Breda, p. 7.

- ¹⁰ *Strategia Națională de Securitate olandeză*, Broese and Peerebom Publishing, Breda, 2007, p. 9 în <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, (accesat la 29.11.2012).
- ¹¹ *Ibidem*, p. 10 .
- ¹² *Ibidem*, p. 13 .
- ¹³ *Ibidem*, p. 18 .
- ¹⁴ Federica di Camillio, Lucia Marta, *Cazul Italiei*, working paper nr 39, Real Instituto Elcano, 2009, p. 1.
- ¹⁵ *Italian Strategic Concept*, Roma, 2004, p.6.
- ¹⁶ *Ibidem*, p.15.
- ¹⁷ *Report on Intelligence Policy for Security, Information and Security Department*, Roma, 2007, p. 12.
- ¹⁸ *Italian Strategic Concept*, Roma, 2004, p.17.
- ¹⁹ *Strategia de securitate națională a Poloniei* (traducere certificată), Varșovia, 2007, p. 3 în <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, (accesat la 17.10.2012).
- ²⁰ *Ibidem*, p. 4 .
- ²¹ *Ibidem*, p. 7 .
- ²² *Ibidem*, p. 8 .
- ²³ *Ibidem*, p. 9 .
- ²⁴ *Ibidem*, p. 9 .
- ²⁵ *Ibidem*, p. 14.
- ²⁶ *Strategia de securitate a Republicii Slovacia*, Bratislava, 2005, p. 1 în <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, (accesat la 24.10.2012).
- ²⁷ *Ibidem*, p. 4 .
- ²⁸ *Ibidem*, p. 7 .
- ²⁹ *Ibidem*, p. 5 .
- ³⁰ *Ibidem*, p. 8 .
- ³¹ *Rezoluția Nr. 2073/ 2004 III.31 a parlamentului Ungariei*.
- ³² *National Security Strategy of the Republic of Hungary*, Budapesta, 2004, p. 1 în http://www.kulugyminiszterium.hu/archivum/Kulugyminiszterium/EN/Ministry/Departments/NATO/National_Security_Strategy.htm, (accesat la 13.11.2012).
- ³³ *Ibidem*, p. 3.
- ³⁴ *Ibidem*, p. 7 .
- ³⁵ *Ibidem*, p. 13 .
- ³⁶ analiză a evoluției strategiilor naționale de securitate bulgare, în <http://bnr.bg/sites/en/Lifestyle/Life/Pages/2302securitystrategy.aspx>, accesat la 17.10.2012
- ³⁷ *Strategia Națională de Securitate a Bulgariei*, Sofia, 2011, p. 1 în <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, (accesat la 03.11.2012).
- ³⁸ *Ibidem*, p. 5 .
- ³⁹ *Ibidem*, p. 8 .
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 5 .
- ⁴¹ *Ibidem*, p. 9 .
- ⁴² *Ibidem*, p. 7 .
- ⁴³ *Ibidem*, p. 8 .

Bibliografie

- Di CAMILLIO, Federica; MARTA, Lucia, *Cazul Italiei*, working paper39, Real Instituto Elcano, 2009.
- Carta Albă a Securității și Apărării Naționale a Franței*, Odille Jacob, La documentation Francaise, Paris, 2008.
- Conceptul Strategic al Șefului Statului Major General Italian*, 2005.
- Rezoluția Nr. 2073/ 2004 III.31 a parlamentului Ungariei*.
- Strategia Națională de Apărare a Slovaciei*, Bratislava, 2005.
- Strategia Națională de Securitate a Bulgariei*, Sofia, 2011.

Strategia Națională de Securitate Britanică, Guvernul Majestății Sale, Londra, 2010.

Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova, Chișinău, 2011.

Strategia Națională de Securitate olandeză, Broese and Peerebom Publishing, Breda, 2007.

Strategia de securitate națională a Poloniei, Varșovia, 2007.

Strategia de securitate a Republicii Slovacia, Bratislava, 2005.

Strategia Națională de Securitate a Republicii Ungaria, Budapesta, 2004.

Resurse electronice

<http://www.kulugyminiszterium.hu/archivum/Kulugyminiszterium/EN/>

<http://www.bnr.bg/sites/en/Lifestyle/Life/Pages/2302securitystrategy.aspx>

<http://www.president.gov.ua/en>

<http://www.doctrine.quantico.usmc.mil/>

<http://www.zdnet.com/articles>,

<http://www.independent.co.uk>

<http://www.dw.de>

<http://www.hiik.de>